

„A LEGNAGYOBB KIHÍVÁS: HOGYAN LEHET ÉLŐVÉ TENNI AZ ARCHÍVUMOT”

Interjú

2025-06-24

Tomcsányi Sára

Székely Katalinnal, a Bakáts Bunkerben bemutatott Vészfrekvenciák című kiállítás egyik kurátorával, az Blinken OSA Archivum kreatív vezetőjével, az OFF-Biennále kurátori csapatának vezetőjével Tomcsányi Sára beszélgetett.

Tomcsányi Sára: Mesélnél arról, hogy honnan indult ez a projekt, hogyan találtatok egymásra Molnár Veronikával, a kiállítás másik kurátorával, és miként alakult ki a kiállítás koncepciója?

Székely Katalin: Az ötlet onnan jött, hogy elég sokat beszélgettünk a biztonság témájáról a nagyobb kurátori csapatban, és többen elkezdtünk azzal foglalkozni, köztük én is – nem véletlenül voltam benne az „*ezek a falak nem minket védenek*” című Merlines kiállításban –, hogy mit jelent a biztonság személyes vagy közösségi aspektusból. Miután a Blinken OSA Archivumban dolgozom kreatív vezetőként már lassan tíz éve, a hidegháborús tematika, illetve a történelmi szemlélet nyomot hagyott a szemléletmódomon, így a biztonság fogalmának nemcsak a „safety” értelme érdekelt, hanem a „security” is. És mikor bedobtam, hogy ezzel szeretnék foglalkozni, Vera mondta, hogy ő is, így kezdődött a közös munka. Közös pont volt még az Open Group *Repeat after me* [Ismételd utánam] című munkája, amit mindketten szerettünk volna kiállítani. Még nem volt teljesen világos, hogy a háború és a háborús fenyegetettség témakörében a hangra fókuszáljunk, az közben alakult; ahogy válogattuk a műveket a beszélgetéseink során formálta magát az anyag.

OPEN GROUP: Yuriy BILEY, Anton VARGA, Pavlo KOVACH *Ismételd utánam*, 2024 Egyecsatornás videóinstalláció, karaoke, videó 40'43" A művészek jóvoltából Az Ukrán Intézet támogatásával. Fotokredit: Biró Dávid copyright: OFF-Biennále Budapest Archivum

Az Open Group művének címe árulkodó: a videóban háborús szemtanúk mondanak egy fogalmat vagy fegyvert, aminek kivetítve láthatjuk a definícióját, magyarázatát, ezután az Ukrajnát elhagyó szereplők elmondják történetüket, majd utánozzák egy fegyver hangját: először csak ők, aztán a nézővel együtt, s végül csak a látogató formálja meg a sárgával kiírt szöveg

hangjait. Az alkotás installálása letaglózó és gyomorszájba vágó: a vörös fények, a karaoke-berendezés, a buli utáni hangulatot előidéző üres üvegek. A látogatók mernek interakcióba lépni ezekkel a mikrofonokkal?

Az alkotók eredeti elképzelése egy disztópikus karaoke bár volt. A legjobb egy működő bár lett volna a háttérben, de azt nem tudtuk megoldani – itthon ez eléggé bürokratikus folyamat. Ehelyett a Bakáts Bunkeres kollégák segítségével környékbeli bárokból gyűjtöttünk üres üvegeket, így egy bár makettjét tudtuk előállítani. A mű része a kiadvány is, amit lefordítottunk, a hátul lévő asztaloknál, a kirakott ülőalkalmatosságokon lehetett elolvasni. Én láttam olyanokat, akik mertek interakcióba lépni a mikrofonokkal, már a megnyitón is, illetve voltam bent úgy, hogy középiskolás diákok jöttek, és talán kicsit reflektálatlanul, de használták. Mikor Vonnák Diána antropológus tartott tárlatvezetést, akkor kérdezte is a közönségtől, hogy ki használta, vagy inkább, hogy ki miért nem használta, és majdnem mindenki azt mondta, hogy magukban mondták a szöveg után a hangutánzó sorokat. Nyilván van még egy szégyenérzet a mi korosztályunkban, de én is kipróbáltam.

A tavalyi Velencei Biennálén találkoztatok ezzel a művel, onnan jött az ötlet?

Igen, a Lengyel Pavilonban, és nem volt számunkra kérdés, hogy szerepeljen-e vagy sem, mindenképpen szeretnénk volna. Nagyon fontosnak tartjuk, hogy megjelenjenek ilyen pozíciók, pláne a magyarországi közbeszéd állapotát tekintve. Kifejezetten érdekelt az is, hogy én még nagyon sokat hallottam a nagyszüleim generációjától az ostromról, hogy mit kell csinálni a háború alatt. Olyan praktikus tudásokra gondolok például, mint hogy legyen-e otthon rizs, zsír, cukor és egyéb tartós alapélelmiszer és mennyi, vagy hogyan kell vigyázni az ablakokra. Ezek megtapasztalása tulajdonképpen nem volt annyira régen Magyarországon, de most távozik az utolsó generáció, amelyiknek erről közvetlen tapasztalata volt, miközben jelenleg ugyanez zajlik a szomszédban, és máshol is a világban. Az, ha ilyesmiről nincs saját tapasztalatunk meg is nehezíti az empátiát. Szerintem amiatt is hatnak nagyon erősen a művek, amiket kiválogattunk a kiállításra, mert nagyon személyes nézőpontokból segítik átélhetővé tenni mik történekműveket háborús helyzetekben.

A praktikus tudások az Open Group installációjában is megjelennek egy 2022-ben készült *Vészhelyzet vagy háború esetén* című brosúra által, amelyet az ukrán Kulturális és Információs Politikai Minisztérium Stratégiai Biztonsági és Védelmi Információs Központja kezdett el terjeszteni néhány héttel az orosz invázió előtt. Ez elmagyarázza hogyan kell viselkedni háborús övezetben, attól függően, hogy géppuskaról, tüzérségi tüzről, rakétavetőről vagy légi támadásról van-e szó. Ennek átélhetőségéhez a kiállítás helyszíne jelentősen hozzájárul, labirintusszerű, nem lehet tudni, hogy hová vezetnek a különböző terekbe nyíló ajtók, és egykor valóban óvóhelyként működött. Hogyan találtatok rá?

A brosúrát a kiállításához fordítottuk magyarra, ezzel is közelebb hozva a látogatókhoz. Szinte azonnal feljött az az ötlet, hogy egy bunkert keressünk. Eleinte különböző más helyeken nézelődtünk, de hamar kiderült, hogy nemrég nyílt meg a Bakáts Bunker. Gyorsan lecsaptunk rá, nyitottak voltak az együttműködésre, nagyon jó partnerség alakult ki.

Cal KOWAL Charlotte Moorman a Csellóbombával a Chicagói Művészeti Vásáron 1984-ben, 1984 Kiállítási nyomat: giclée nyomat, dibondra kasirozva Cal Kowal jóvoltából Fotokredit: Biró Dávid copyright: OFF-Biennále Budapest Archivum

Különleges kiállítás volt, nem csak a helyszínt tekintve, de abban is, hogy nagyrészt hanggal dolgozott, ahogy a térben elhelyezett első mű, Nikita Kadan *A Colosseum lakói* leírásában megfogalmazta, több „hangszoborral” léphettünk interakcióba. Mik voltak a tapasztalataid a hanginstallálásnál?

Korábban is több kiállítást installáltam már, amelyek kifejezetten hangzó dolgokkal foglalkoztak, vagy filmek, videómunkák voltak bennük. Fel voltunk készítve a *sound bleeding* jelenségére, mikor egymásba érnek a hangok, Cal Kowal: *Charlotte Moorman Performing Cello Bomb at Chicago Art Fair* című munkája részben ezért is került be a kiállításba. Még a Ludwig Múzeumban csináltam 2012-ben az *A hang szabadsága. John Cage a vasfüggöny mögött* című kiállítást Cage kelet-európai hatásáról, és Moorman is egy Cage körébe tartozó alkotó, a fotón látható cselló-bomba egy Cage darab előadásához kellett. Ugyanakkor így tulajdonképpen a véletlenek is teret adhattunk, miközben örülhettünk annak, hogy vannak áthallások a művek között a szó fizikai értelmében is. A terek és az ajtók valamennyire szeparálják a hangokat, részben ez is alakította a művek mennyiségét: nem tudtunk ennél több mindent egymás mellé tenni, mert akkor végleg kakofónia lett volna. Ami például egy nem tervezett, de nagyon jól működő dolog volt, az a téren áthúzódó cső Jeneses Ádám, Kophelyi Dániel és Krasz Ádám alkotásegyüttesénél. Ez tulajdonképpen – az olykor lezúduló vízmennyiséggel együtt – bele lett komponálva a helyspecifikus mű által elmondott történetbe. Emellett véletlen jelleggel az utca hangjai is beszűrődtek, illetve a kiállítás hangjai is kihallatszódtak. Amikor próbáltuk beállítani az Open Group hangerősségét, és kimentem az utcára, akkor volt egy kritikus pillanat, jöttek a nénik az önkormányzati irodából, hogy úristen, mi ez. Nagyon hangosan mentek az utánczott légitámadás hangok, kicsit azért lejjebb vettük őket.

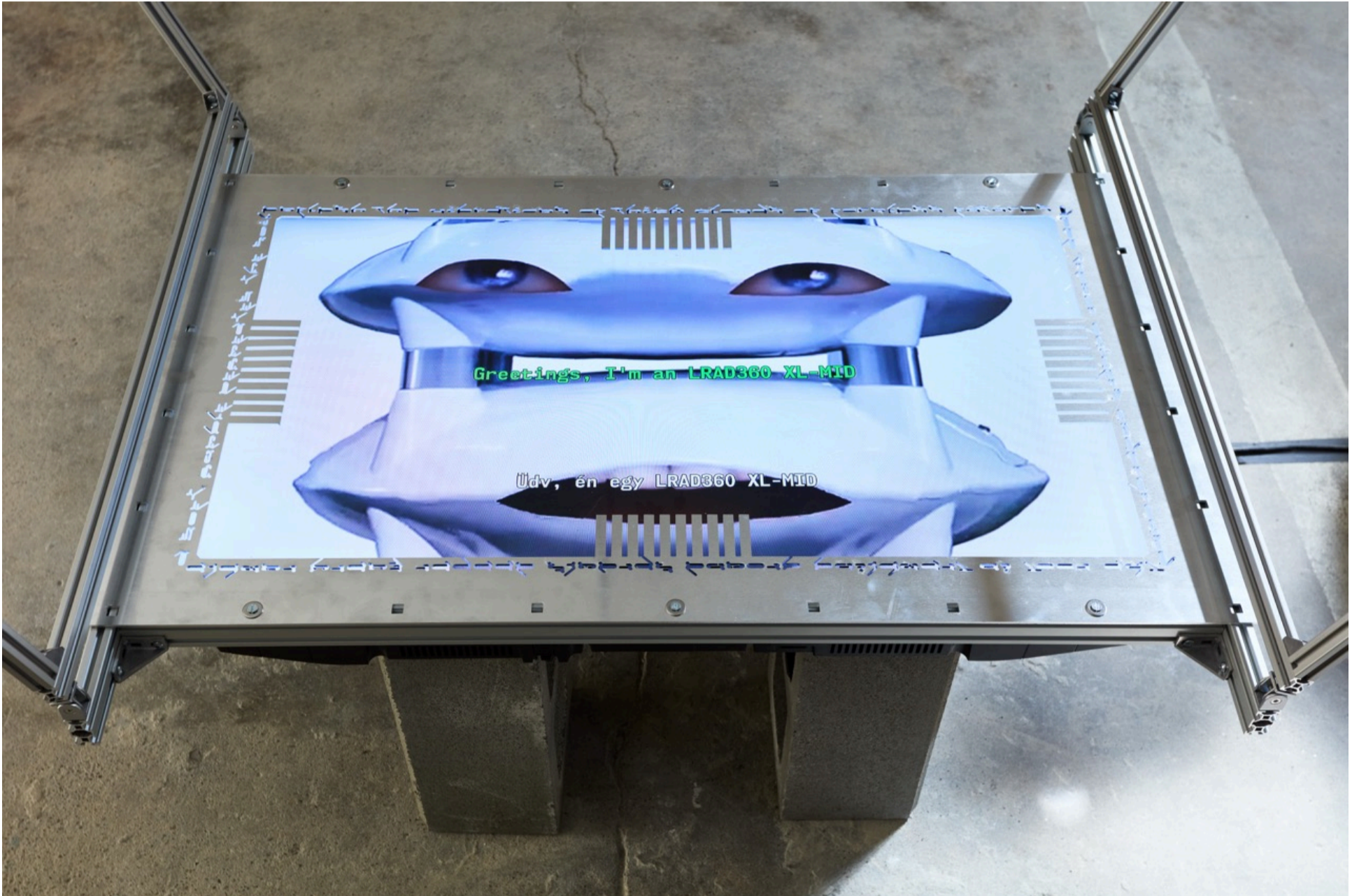

Tuan Andrew NGUYEN *The Sounds of Cannons Familiar Like Sad Refrains / Đai Bức Nghe Quen Như Câu Đạo Buồn*, 2021 Kétcsatornás videó, 1920 x 1080 mindkét csatorna, sztereó, 9 perc 41 másodperc A művész jóvoltából Fotokredit: Biró Dávid copyright: OFF-Biennále Budapest Archivum

A zenéhez és zeneiséghez több másik mű is kapcsolható, például Tuan Andrew Nguyen *Az ágyúk hangjai ismerősen csengenek, mint szomorú refrének* videómunkája, melynek címe a vietnámi költő és dalszerző, Trịnh Công Sơn – a műleírás szövegében magyarra fordítva – az *Ágyúk altatódala az éjszakára* című dalának egyik sorára utal. A mű egy vietnámi háborúban fel nem robbant lövedékről a közelmúltban rögzített képsort és archív felvételeket futtat egymás mellett; előbbit a robbanótest szemszögéből követhetjük. *A Vészfrekvenciák* címhez az is kapcsolódik, hogy vannak dolgok, amiket vagy nem lehet érzékelni, vagy lehet, csak mi, emberek nem halljuk őket, míg például az állat- és növényvilág igen. A művészet is ilyen, sok olyan dolgot képes hordozni, amit más nem, például ilyen a meglepő és érthetetlen módon felébredő empátia, jelen esetben akár egy ki nem lőtt lőszer iránt. Amikor összeállítottatok a művek listáját, akkor az mi alapján történt? Ugyanis sokféle térség, konfliktus, ostromhelyzet, szituáció és pozíció jelenik meg, mit helyeztetek előtérbe?

A helyszerintiség kevésbé volt érdekes, inkább a művészeti pozíciók. Lawrence Abu Hamdannek, – akinek *Az égbolt naplója* című videója a bejrúti levegő militarizálódását mutatja be – például van egy *Live audio essays* című könyve. Ő kifejezetten a hangokkal foglalkozó magán hang-nyomozóként hivatkozik magára, illetve Tuan Andrew Nguyen munkásságában is a vizualitás mellett a hang mindig kitüntetett pozíciót kapott. Volt olyan megfontolás, hogy picit közelebb hozzuk akár időben, akár térben magunkhoz a dolgokat, például nagyon szerettük volna meghívni Milica Tomić-ot, egy fantasztikus korábbi munkájával, ami a második világháborús jugoszláv partizánokról szól, de ott már megjelent egy limit mind a büdzsében, mind térben és hangban. Mindezzel

együtt arra törekedtünk, hogy különböző helyszínekre tudjunk ránézni, de minden esetben a művészi pozíciókból indultunk ki. Az OFF-nál mindig magyar műveket szeretünk producerelni és nagyon érződik, hogy a hazai alkotóknak egyszerűen nincs ilyen tapasztalatuk, ez számomra főleg utólag érdekes. Annyira izgalmas módon nyúltak ehhez a témához, mind Páll Tomi, mind Krasz Ádám, Jeneses Ádám és Kophelyi Dániel. Részben közösségi, másrészt értelemszerűen sokkal inkább spekulatív irányba indultak el. Ehhez képest nagyon más a kiállításon megjelenő többi pozíció, amik sokkal kézzelfoghatóbb, valós háborús tapasztalatokon alapulnak, de szerintem pont így volt izgalmas az egész.

PÁLL Tamás Rumble [Morajlás], 2025 Videóinstalláció, Karakter mozgás: Kancsó Luca A művész jóvoltából A mű az OFF-Biennále 2025 megbízásából jött létre. Fotokredit: Biró Dávid copyright: OFF-Biennále Budapest Archivum

A vészfrekvencia a rádiózásban használt szakkifejezés, azt a sávot jelenti, amit mindig fenn kell tartani, hogy ha bármilyen veszélyhelyzet adódik, azon meheszen az információ átadás. Ez tulajdonképpen egy készenléti állapotot is jelent, amikor még nem biztos, hogy benne vagy a konfliktusban, és simán lehet, hogy nem is lesz benne soha, de másképp működik ez a vészfrekvencia, ha effektíve vészhelyzet van és más ha csak elképzeled, hogy milyen lehet.

Krasz Ádám, Jeneses Ádám és Kophelyi Dániel installációjánál az volt az érdekes, hogy ott lehetett leginkább átélni klausztofóbiát érzet annak ellenére, hogy az a legspekulatívabb mű, azonban le volt falazva a kijárat, ami, ha jól sejtem, a hely adottsága. A munkájukat külön az OFF-ra hozták létre, hogyan zajlott ez a folyamat?

Igen, kifejezetten ide tervezték. Őket azért hívtuk meg, mert volt egy *Hangfegyverek* című kiállításuk 2019-ben a MODEM-ben ugyanebben a felállásban, így evidens volt, hogy beleillenek a koncepcióba. Sokat beszélgettünk velük a folyamat során, ezek alatt is változott a projekt, és a helyszín is alakított rajta. A bevezető tér közös volt, ott jelent meg az épp bekövetkező kataklizma, amire mintegy válaszul jelenítődött meg a három különböző egyéni pozíció és stratégia a hátsó térben. Páll Tomival is hasonlóképpen zajlott ez a folyamat, akinek művében hangsúlyos, hogyha háborúról beszélünk, akkor nem egyéni tapasztalatok, hanem egyéni traumák vannak. A tapasztalatok és a folyamatok sok embert érintenek, amik a mű terében egy furcsa közösséggel történnek egy lítium bányában, aminek életére egy ablakszerűségből láttunk rá.

JENESES Ádám, KOPHELYI Dániel, KRASZ Ádám APO-WIND, 2025 Mixed media installáció A művészek jóvoltából A művek az OFF-Biennále 2025 megbízásából jöttek létre. Fotokredit: Biró Dávid copyright: OFF-Biennále Budapest Archivum

Az OFF esetében nem ritka, hogy újra dolgoztok művészekkel a különböző kiadásokon, Páll Tamás például az előzőn is szerepelt.

Ez elég gyakran előfordul, és nemcsak művészekkel dolgozunk többször, hanem nem engedünk el témákat sem, továbbvisszük őket. Egy *longue durée* folyamatként tekintünk az egészre, itt a téma miatt adta magát Páll Tomi, aki elég sokat foglalkozik cyber security kérdésekkel, a téma világhálón zajló részével. Másrészt Krasz Ádámhoz, Jeneses Ádámhoz és Kophelyi Dánielhez hasonlóan neki is kifejezetten sajátos zenei performanszai vannak, a hanggal és hangban való gondolkodás meghatározó a műveiben, ezért nem is volt kérdés, hogy megint együtt dolgozunk vele.

A térbe belépve egy pincébe vezető lépcső fogad, amin lemenve például Budapest ostromáról, de szűkebben a kerület történelméről is található dokumentációt, például a Fortepan archívumából a Bakáts téri templom bombázásáról. Az OSA Archivum hogyan kapcsolódott be a kiállításba?

Az OFF és az OSA együttműködése évekre nyúlik vissza; a 2017-es OFF-Biennalén a *Gaudiopolisz* történeti háttérét itt, a Centrális Galériában bontottuk ki. A 2021-es kiadásán a Covid miatt nem lehetett fizikailag látogatható kiállítás, ezért online valósult meg a történeti háttér bemutatása a középpontban kortárs pozíciókkal. Most kivételesen nem az OFF jött ide, hanem az OSA ment az OFF-hoz. Van egy fantasztikus gyűjtemény, a Paranoia Archivum, ami polgári védelmi filmekből áll – elképesztőek. Arról van bennük szó, hogy mit kell csinálni atomtámadás esetén, hogyan építs óvóhelyet, hogyan védekezz bármiféle hidegháborús fenyegetés ellen – teljesen egyértelmű volt, hogy ennek itt helye van. A nyolcvanadik évhez magának az archívumnak nincsen sok anyaga, viszont Ungváry Krisztián 2000-ben rendezett *Ostrom*című kiállítása az egyik első fontos kiállítás volt a témában, intézménytörténeti szempontból volt lényeges, illetve a Fortepan is innen indult, Tamási Miklós, az egyik alapítója itt dolgozott, ő volt az elődöm, itt kezdte el csinálni. Természetes volt, hogy onnan fogunk képeket válogatni. Az említett kiállítás anyagából pedig olyan érdekességeket hoztunk, mint egy szovjet film, ami a második ukrán frontot követte, vagyis Budapest ostromát a felszabadító szovjet hadsereg szempontjából és dicsőségére.

Lawrence ABU HAMDAN Egy égbolt naplója, 2024 Videó, 44'32" A művész jóvoltából Fotokredit: Biró Dávid copyright: OFF-Biennále Budapest Archivum

Hogyan lehet aktiválni, kimozdítani és mozgásba hozni egy archívumot egy kiállításon keresztül?

Ez a legnagyobb kihívás a munkámban, hogy hogyan lehet élővé tenni az archívumot. Viszonylag egyszerű dolog van, mikor fényképekkel és audiovizuális anyagokkal dolgozol, nem pedig kis sárga papírokkal, amik dobozokban vannak. Akkor nagyobb a kihívás. Ez általában a kurátori munkámban is nagyon fontos, hogy megpróbálok elképzelni egy olyan embert, aki nem kortárs művészettel foglalkozik, és akkor az ő számára kell megfogalmazni a falszövegeket, nem a szakmabelieknek. Ugyanígy egy archívum-kiállítást sem a levéltáros vagy történész kollégáknak csinállok, hanem olyanoknak, akik nem feltétlenül foglalkoztak hosszú éveket az adott időszakkal – ugyanakkor mindkét csoport kényes ízlésének meg kell felelni. Az érthetőség és kézzelfoghatóság fontos, vagy az ismerős helyszínek megjelenítése, hogy személyesen tudj kapcsolódni valamihez, ami régi, vagy felismerd benne valahogy magadat, el tudd képzelni magadat benne. Ezeket a pontokat kell megtalálni, mert a többinek nem biztos, hogy egy kiállítás a terepe, inkább egy tudományos publikáció lehet az; persze ott sem árt, ha van valamilyen személyes kötődés, de egy kiállításnál különösen fontos, hogy megjelenjen a filológián túlmutató kézzelfoghatóság, láthatóság és érthetőség.

Hogyan látod a kiállítás helyét a többi OFF-os helyszín között? Például a Nyitott galériában látható *Az élet nyoma* című kiállítással, amelynek Soós Borbála mellett szintén a kurátora voltál, vannak hasonlóságok. Mintha ez a kiállítás egy ponton abba hagyná itt a beszédet és annak adná át a szót.

A Nyitott Galériában bemutatott *No Traces of Life: Israel's Ecocide in Gaza* (2023-2024) című Forensic Architecture videómunka eredetileg a *Vészfrekvenciák* műlistáján volt, de közben alakult a hang-fókusz és az igény, hogy beszéljünk arról is, hogy mit jelent a biztonság a növény-ember szemszögéből, és a gázai történet jobban illeszkedett abba az anyagba. Beszéltünk még elég sokat a Varsói Biennálé csapatával, (Bartosz Frąckowiak, Ewa Kozik, Paweł Wodziński / Biennale Warszawa Foundation (BW_Lab)), akik *Biztonsági határok (Security/Borders)* című kiállításukban teljesen a biztonság „security” értelmével akartak foglalkozni, így velük sok volt a közös pont, mégis egy teljesen más jellegű kiállítást hoztak létre, egy szuper projektet. A Merlines kiállításhoz is fellelhetőek kapcsolódások, az egyéni szintre lemenő történetek motivikus hasonlóságában.

Ha már ennyit beszéltünk a hangról, akkor fontos a csend fogalmát is megemlíteni. A kiállítás terében hallható, veszélyre figyelmeztető hangjelzésekkel ellentétben az állatvilágban akkor van veszély, ha minden elhallgat, ez fellelhető a térben is, mivel több alkotás akkor indult be, amikor az ember elhaladt előtte, például Nikita Kadan *A Colosseum lakói* című műve, amely a flossenbürgi koncentrációs tábor alegységeként működő regensburgi Colosseum vendégház lakóinak tragikus történetét játssza újra 2018-ban négyszáz önkéntes lépteivel. Amikor elkezdtek ezen gondolkodni, ez szempont volt?

A már említett sound bleeding miatt volt az elsősorban, ugyanakkor szoktam élvezni, mikor kimegyek a bunkerből, és hirtelen csend lesz. Létezik a már taglalt fenyegető csend, de van nyugalmi csend is, amibe inkább kiérkezik az ember – kicsit erről is szól.